

Univerzitet Singidunum, Fakultet za medije i komunikacije,
Beograd

DOI 10.5937/kultura1234357R
UDK 1(497.11)"1990/2010"(049.32)

pregledni rad

POLEMIKE U SRPSKOJ FILOZOFIJI 1990-2010.

Sažetak: *U ovom radu su razmotrene neke od značajnijih polemika u srpskoj filozofiji, koje su objavljene u stručnim časopisima i periodici između 1990. i 2010. godine. Reč je o polemikama između Milorada Belančića i Slobodana Žunjića, Nenada Dakovića i Slobodana Žunjića, i Mihaila Markovića i Aleksandra Prnjata. U prvoj navedenoj polemici, autori diskutuju o ontološkom statusu pojedinih filozofskih termina; u drugoj polemici, razmatra se značaj prevođenja i objavljivanja Koplstonove "Istorije filozofije", dok se u trećoj polemici autori bave problemom paternalizma, uz predloženo redefinisanje određenih aspekata ovog pojma.*

Ključne reči: *srpska filozofija, polemike, postmoderna, paternalizam*

Pristupajući ovoj temi susrećemo se sa nekoliko bitnih polemika za srpsku filozofiju, koje su objavljene tokom protekle dve decenije u nekoliko stručnih časopisa, kao i u dnevnim listovima. Navedene polemike u značajnoj meri oslikavaju simptom vremena i prostora u okviru kojeg su nastale, intelektualnu klimu u filozofskim krugovima u Beogradu, kao i goruća pitanja za srpsku filozofiju unutar ovog perioda. Osvrnula bih se specifično na one polemike u kojima su oba autora objavila svoje replike: dakle istakla bih polemiku između Slobodana Žunjića i Milorada Belančića, zatim između Slobodana Žunjića i Nenada Dakovića, kao i između Mihajla Markovića i Aleksandra Prnjata.

U ovim polemikama dotaknuta su neka od fundamentalnih filozofskih pitanja današnjice; primera radi, Belančićev tekst *Šta je postmoderna*, nastoji da načini strateška zaokruživanja ovog pojma; u kasnijim replikama, on nastoji da uspostavi distinkciju u odnosu na, kako ovaj autor naziva, *kanceroznu racionalnost* Slobodana Žunjića. Belančić započinje svoja razmatranja sledećim iskazom: "Postmoderna je obeležena paradoksom: ona

mora, u svom određenju, da pođe od upitnog metafizičkog *šta*, ali samo zato da bi tu upitnost dovela u pitanje, a ne da bi, na nju, recimo, konsekventno metafizički odgovorila. Postmoderna u svom samouspostavljanju mora da polazi-od, da se koristi metafizikom, ali tako što bi ovu usmerila protiv nje same, u korist jednog *postmetafizičkog* iskoračenja iz metafizike¹. U navedenom pasusu mogli bismo istaći nekoliko ključnih reči, koje kasnije daju povoda za navedenu polemiku: pojmovno mapiranje termina *metafizika*, relaciono određenje *postmetafizičkog*, pa u odnosu na postavljene datosti, relaciono pozicioniranje termina *postmoderna*. Dakle u cilju definisanja datog pojma, Belančić predlaže pojmovnu petlju, unutar koje metafizika predstavlja polazište i, istovremeno, dolazište/metu putanje postmoderne. U nastavku Belančić dodaje: “Najčešći oblik nerazumevanja postmoderne proističe iz metodičke nesposobnosti da se, već u samom pristupu, uoči ovaj paradoks. Njegovim uočavanjem ustanovila bi se potreba, ne više za nekom (logocentričkom, zbirajućom, racionalnom) metodom, već pre za *post*-metodom.”² Slobodan Žunjić je odreagovao na ovaj rad svojim tekstom pod nazivom: “Postmoderni klistir ili zašto tekst-o-pišac mora toliko mnogo da gest-i-kulira?”, objavljenim najpre u časopisu *Književna reč* broj 384, godina 1991, a potom u njegovoj knjizi sabranih polemika *Službe Mnemosini* (Plato, Beograd 2007.). Uz izvesnu dozu humora, Žunjić izlaže protivargumentaciju iz koje se može izdvojiti sledeći pasus: “Belančić ne dopušta da se do postmoderne može doći bilo kojom racionalnom metodom, jer je “racionalno” (kod njega stavljeno u navodnike) žigosano najstrašnijom mogućom kletvom – ono je, naime, “logocentričko” “zbirajuće” (...) Vi ne morate, dakle, puno da se trudite, “instrumentalizovana metafizika” će sve to da uradi po želji “postmodernog” gospodara, ali je izuzetno važno da kad god negde stupite u područje metafizike kažete “pre-stup” i eto vas u “bezdanu Post-metode”³. Očigledno različiti pristupi razlaganja dvojice oponenta, vidljivi su i u dva izdvojena pasusa; dok Žunjić insistira na metodičko-analitičkim razlaganjima, po sopstvenom razumevanju vođen neprekinutom niti filozofske misli od antičke filozofije naovamo, Belančić svoja razlaganja započinje sa gore navedenim aksiomatskim postavkama od kojih gradi rizom svoje argumentacije – njegova razmišljanja su prezentovana kao destilat brojnih materijala koje dele zajednički skup i oznaku “postmoderne”. U načelu, ovaj rastegljivi skup pruža dovoljno prostora za specifične forme stručnog žargona i svojevrstan

1 Belančić M., Šta je postmoderna?, *Polemologike*, Beograd 2008, str. 119. (autorovo isticanje)

2 Ibid., str. 119. (autorovo isticanje)

3 Žunjić S., Postmoderni klistir ili zašto tekst-o-pišac mora toliko mnogo da gest-i-kulira?, *Službe Mnemosini*, Beograd 2007, str. 83.

“manerizam”, koji je naročito prepoznatljiv onima koji nisu uro-njeni u njega. Ovo su neke od optužbi koje Žunjić upućuje Be-lančiću u svih pet replika objavljenih u časopisima *Književna reč* i *Theoria*⁴. Drugi deo argumenta tiče se metode: same linije razlaganja koje ne dele istu logičku strukturu, odnosno transla-tornu putanju od premise *a* do konkluzije *b*. To je istaknuto u sledećem Žunjićevom citatu: “Kao što svako može videti, u tom citatu mog članka se kazuju samo tri stvari: a) da postmoderno kretanje ima veliku širinu i zamah, b) da je sam naziv “postmo-derna” pojmovno nejasan, i c) da ono pod a) ne prikriva ono pod b) (...) Može se, naravno, raspravljati o opravdanosti bilo koje određene norme, ali to ne znači da ne postoji razlika izme-đu slabasnog i čvrstog pojmovnog jedinstva, odnosno između pojmovne jasnoće i razgovetnosti, s jedne strane, i maglovitosti i zbrkanosti, s druge. Iako sam i sam sklon problematizaciji “jakog pojmovnog jedinstva” i neupitnog zakona za jasnoćom, daleko sam od svake pomisli da se ta razlika može potpuno uki-nuti. Onaj ko to učini, sebe automatski eliminiše iz diskurzivne komunikacije, a reči upotrebljava na jedan način koji se ne može drugačije opisati do kao šamanski”⁵.

Očigledna je evokacija profesora Žunjića da je linija razlaganja njegovog sagovornika karakterizovana izvesnim provizorijama, metodom koja ne sledi pravila filozofskog diskursa, već upada u registar prakse koja je zapravo ne-filozofska. Belančić u nastavku ove polemike fokusira svoj argument na specifikaciji oblika racionalnosti, gde se otvara novi terminološki jaz: da li odrednice “ciljna” i “instrumentalna” racionalnost jesu ili nisu sinonimi u kontekstu filozofskog diskursa.

Ukupno posmatrano čini se da dvojici polemičara često pone-staje tačka oslonca, odnosno argument po pitanju kojeg se obo-jica slažu, da bi nad njim gradili arhitekturu svoje polemike. U gore navedenom citatu, primetan je Žunjićev podsmeh prema učestaloj praksi domaćih postmodernista kod konstruisanja no-vih (preciznijih? Ili samo balastnih...) termina uz dodavanje predloga i sufiksa.

Iz ove pozicije, postmodernistički diskurs optužuje racionaliste⁶ da im njihov *modus operandi* ne dopušta da sagledaju sve leje-re problema – racionalisti će pak optužiti postmoderniste da je njihov pristup besmislen. Uz izvestan otklon prema “zvezdama”

4 U cilju detaljnijeg upoznavanja sa ovom polemikom, konsultovati gore na-vedene izvore, ili časopise *Književna reč* (brojevi 384/1991 i 386-7/1992) i *Theoria* (2/1991 i 1/1992).

5 Žunjić S., *ibid.*, str. 83.

6 Oblik zbirnog referiranja, korišćen u polemici Belančić-Žunjić: Belančić je nazvao Žunjića *racionalistom*, u kontekstu gore navedene problematike.

postmoderne, kao što je Žak Derida (Jacques Derrida) – ovaj Žunjićev argument je zapravo izrazio bojazan da je postmoderna misao trivijalizovana prolaskom kroz filter lokalne interpretacije. Pod “lokalnim”, on očigledno promatra čitavu skupinu ljudi, o čemu svedoči naslov njegovog teksta *Zašto tlačim naše postmoderniste?* Kao odgovor na Žunjićeve argumente, Belančić, a kasnije i Nenad Daković, optužuju Žunjića za idiosionkraziju i opsesivno insistiranje na detaljima od male važnosti. Po Dakovićevim rečima: “Indosinkrazija je, velim, ne samo osnovni termin Žunjićevog neuspelog žurnalizma koji se izdaje za akademski nastup - što se od ove asketske, sveštenečke (akademske) egzistencije i moglo očekivati - idiosinkrazija je i osnovna crta njegovog karaktera, pošto ga mešanje telesnih sokova, osobina izvesnih lica da na neke nadražaje odgovaraju jače nego što je normalno, urođena preosetljivost, odvratnost i zagriženi temperament nagone na izuzetnu verbalnu agresivnost prema onima koji misle drugačije, i koji ga svojim mišljenjem egzistencijalno ugrožavaju”⁷. Kao što se može videti u ovom citatu, polemika između Slobodana Žunjića i Nenada Dakovića je često oslikavala odraze lične, a ne samo profesionalne netrpeljivosti, izrazitu emocionalnost u pristupu kod obojice autora, koja je povremeno zapadala u oblast “prljave igre”, odnosno bivala odmaknuta od stručnog razmatranja teme i pretvarala se u puko vredanje suparnika u diskusiji. U prilog tome izdvajam i početnu rečenicu Žunjićevog teksta *Borčanski pogled na filozofiju*: “Jedan para-filozofski skribent ne bi bio to što jeste kada bi ga ono što je napisao obavezivalo više od toalet-papira, koji ravnodušno koristimo i zatim brže-bolje odbacujemo”⁸.

Ove dve polemike se na svojevrsan način nadovezuju jedna na drugu, budući da deo Žunjićevih argumenata ostaje usmeren protiv, kako on to naziva, “uprošćenog i vulgarnog shvatanja postmoderne”⁹. Za razliku od prethodne argumentacije, dvojica filozofa se ne bave statusom određenih filozofskih pojmova (definicija postmoderne, ciljna/instrumentalna racionalnost itd.) već pitanjima značajnim za srpsku kulturu. Jedna od bitnijih rasprava tiče se strategije izdavanja višetomnog prevedenog izdanja *Istorije filozofije* Frederika Koplstona (Frederic Copleston). Nenad Daković je zamerio Žunjiću da je izdavanje Koplstonove istorije filozofije nepogodan izbor, iz dva razloga: a) zbog, po njegovom mišljenju, nedovoljne kompetencije ovog autora specijalizovanog za oblast sholastičke filozofije, i b) luksuzne opreme ovog izdanja, imajući u vidu vreme kada je štampa započeta

7 Daković N., U Borči nema vode, *Theoria* br. 2, Beograd 1996. str. 159.

8 Žunjić S., Borčanski pogled na filozofiju, *Theoria* br. 3 Beograd 1996, str. 171.

9 Ibid., str. 189.

(1988. godina) i nepovoljne ekonomske situacije u zemlji tokom godina koje su usledile.¹⁰ Umesto navedene edicije, Nenad Daković je predložio za izdavanje dvotomnu *Istoriju filozofije* R. Bubnera¹¹ (Rüdiger Bubner) i *Istoriju filozofije* P. Lipkea¹² (Poul Lübcke), u izdanju Reclama¹³. Budući da drugo navedeno delo sa punom referencom nije bilo moguće naći u min-henskoj biblioteci, Žunjić je najpre optužio Dakovića da je ovo delo izmislio¹⁴, ali je nakon Dakovićeovog dodatnog komentara o izvoru¹⁵ ublažio tu tvrdnju ipak primećujući da izdavač nije odgovarajući, i pozivajući Dakovića da se javno izvini zbog dez-informacije¹⁶. Na koncu rasprave, ova polemika je završena uz puno optužbi – pa u poređenju sa prethodnom (Žunjić-Belančić) poseduje slabiju saznavnu vrednost.

Međutim, treća polemika na koju ću se osvrnuti, posedovala je istaknut istraživački aspekt, obojica autora su koncizno obradili problem i saopštili različitosti u gledištima.

Tokom devedesetih godina prošlog veka, suočavamo se sa izrazito učestalom praksom manifestnog pravoslavlja – Mihailo Marković u svojoj knjizi *Sloboda i praksa* se kratko osvrće na to, kategorički tvrdeći da je “crkva objektivna sila koja nesumnjivo negativno utiče na okvire ljudskih mogućnosti. Ona blokira proces emancipacije nametanjem heteronomnih normi ponašanja, razaranjem čovekovog poverenja u sebe i svoje snage, podsticanjem njegove arogantnosti, netolerancije i mržnje prema nevernicima – jereticima, slabljenjem njegovih istinskih moći – uma, kritičkog suda i spontane stvaralačke delatnosti, stalnim podsticanjem njegovog osećanja krivice, zastrašivanjem, inhibicijom, pretnjom najstrašnijim kaznama zbog njegovih

10 Daković N., Grešim, dakle, jesam, *Naša Borba*, Beograd 4. januar 1996, str. 15.

11 Rudiger Bubner (Rüdiger Bubner), pun naziv publikacije: Bubner R., *Geschichte der Philosophie in Text und Darstellung*, Stuttgart: Reclam 1978-1994.

12 Izvor u ovom obliku naveden u tekstu: Daković N., Damaskinov luk u srpskoj filozofiji, *Naša Borba*, Beograd 8. februar 1996, str. 15.

13 Prema istraživanju autora ovog teksta, Pol Lipke (Poul Lübcke) je, zajedno sa Antonom Hügljem (Anton Hügli) objavio dva dela pre 1996, ali izdavač nije Reclam: Hügli A. i Lübcke P., *Philosophie im 20. Jahrhundert I*, Hamburg: Rowohlt Tb. 1994, Hügli A. i Lübcke P., *Philosophie im 20. Jahrhundert II, Wissenschaftstheorie und Analytische Philosophie*, Hamburg: Rowohlt Tb. 1993.

14 Citat: “(...) naš “postmodernista” je po svoj prilici i “P. Lipkea” i njegovu “Istoriju filozofije u II toma” naprosto izmislio, verujući da tu prevaru niko neće otkriti...”, u: Žunjić S., Balkanska lakoća “postmodernog” švindlovanja, *Theoria br.1*, Beograd 1996, str. 125. (autorov kurziv)

15 Daković N., U Borči nema vode, *Theoria br. 2*, Beograd 1996, str. 162.

16 Žunjić S., Borčanski pogled na filozofiju, *Theoria br. 3*, Beograd 1996, str. 176.

‘grehova’¹⁷. On uz to dodaje da se crkva održala zahvaljujući tome što nudi “iluzorno zadovoljavanje duboke ljudske čežnje za duhovnim vrednostima, osmišljavanjem individualne egzistencije, za toplim ljudskim odnosima u zajednici lišenoj egoizma i utilitarizma”¹⁸.

Aleksandar Prnjat započinje svoju kritiku targetiranjem dve tačke u Markovićevom izlaganju: a) prejake i isključive stavove (insistiranje na nužnosti negativnog uticaja crkve na pojedinca) i b) paternalizam. Kako primećuje Prnjat: “Teza o eklezijastičkom nametanju bilo kakvih normi je neadekvatna naprosto zato što crkva danas, bez obzira na svoje pretenzije, u stvarnosti izlaže samo jednu ponudu na religijskom tržištu”¹⁹. Na sličan način on primećuje da Marković ignoriše mogućnost terapeutskog uticaja crkve na pojedinca, istovremeno ističući da, iako su takvi slučajevi možda usamljeni, ipak nisu nemogući – kritika se dakle tiče nepopustljivosti Markovićeve tvrdnje. Na sličan način Markovićeva procena da crkva nudi “iluzorno zadovoljavanje duboke ljudske potrebe za duhovnim vrednostima”, Prnjat ocenjuje kao paternalističku jer ona pretpostavlja da ljudi ne mogu sami da procene da li je zadovoljenje te njihove težnje iluzorno ili stvarno.²⁰

Prnjat se takođe osvrnuo na deo Markovićevog komentara u intervjuu koji je s Markovićem obavio Pavle Milenković za časopis *Teme* (3/2002). U tom intervjuu, Marković izjavljuje: “Celokupna moderna psihologija i društvena nauka počivaju na kritici lažne, iluzorne svesti koju čovek može imati o sebi.”²¹ Prnjat ponovo kritikuje isključivost i opštost Markovićeve tvrdnje koja na izvestan način implicira tu lažnu sliku; sa te pozicije Prnjat razmatra razliku između očinskog i paternalističkog stava, koji je determinisan time da li jedan od sagovornika prihvata drugu osobu kao autoritet, pa samim tim prihvata i konsekvence asimetrične pozicije moći. Ukoliko je autoritet nametnut, mi tu više ne govorimo o autoritativnosti, već o autoritarnosti, pa osoba koja nameće tu moć biva prepoznata kao paternalista. Međutim, u Prnjatovom tekstu, naglasak je stavljen na intenzitet paternalističkog stava, pri čemu on razlikuje dve vrste: paternalizam koji neposredno proizvodi ograničenje slobode i onaj koji to ne čini. Prema rečima ovog autora: “Primer za prvu vrstu je zakon, a primer za drugu je komentar. Stavovi profesora Markovića

17 Marković M., *Sloboda i praksa*, Beograd 1997, str. 227.

18 Ibid., str. 227.

19 Prnjat A., Zapis o crkvi, *Književnost* 7-8-9, Beograd 2000, str. 1120.

20 Ibid., str. 1120.

21 Milenković P., *Filozofija kao način života* (Razgovor sa Mihailom Markovićem), *Teme* 3, Niš 2002, str. 455.

pripadaju ovoj drugoj vrsti paternalističkog diskursa. Možda bi nju mogli da nazovemo jezičko-ekspresivnim paternalizmom. Predlažem da ovim terminom označimo isključivo ono jezičko izražavanje paternalističkog odnosa koje ne ide dalje od komentara, opaske, saveta i sl. Jezičko-ekspresivni paternalizam ostaje na jezičkom izražavanju paternalističkog odnosa prema nekoj grupi ili pojedincu, i ne proizvodi neposredno nikakvo ograničenje slobode ili nasilno primoravanje²². Dakle predloženo određenje jezičko-ekspresivnog paternalizma predstavlja formu “mekog” paternalizma – ili čak proširenje rakursa koje neke definicije ovog pojma pokrivaju.²³ Taj argument i izlaže Marković u sledećem broju časopisa *Filozofija i društvo* u članku gde, između ostalog, tvrdi: “Čini mi se da bi ovakva upotreba pojma paternalizam veoma proširila njegov obim i ograničila kritičko mišljenje (da ne bi izgledalo paternalističko)”²⁴. Uobičajeno govorimo o performativu koji aktivira željenu reakciju. Prnjat međutim prekida ovu obligatornu vezu akcije-reakcije i pozicionira momenat jezičko-ekspresivnog paternalizma kao konstativ. Ono u čemu se obe definicije paternalizma preklapaju jeste pozicija (moćnog) referenta koji izgovara paternalističku tvrdnju. Upravo zato što je Marković tako značajna figura u srpskoj filozofskoj misli, istorijski posmatrano, zato je njegova kritika prepoznata kao paternalistička.

Međutim u navedenom tekstu Marković ipak priznaje deo Prnjatovih primedbi, uz zadržavanje distance prema Prnjatovoj ekstenziranoj definiciji jezičko-ekspresivnog paternalizma. Polemika je završena Prnjatovim tekstom *O jezičko-ekspresivnom paternalizmu: replika Mihailu Markoviću*, gde dodatno problematizuje ovaj termin, ističući kao jedan od metoda zaobilaznja jezičko-ekspresivnog paternalizma - stilističku opreznost, izbegavanje kategoričkih formulacija.²⁵

Sve tri polemike na svojevrsan način oslikavaju simptom vremena u kom su nastale: uzmimo za primer naslov Dakovićevog teksta *U Borči nema vode*, i njegov zaključak: “(...) taj interni

22 Prnjat A., Crkva i paternalizam: odgovor Mihailu Markoviću, *Filozofija i društvo* br. 19, Beograd 2008, str. 255.

23 Nudim definiciju Džordža Dvorkina (George Dworkin), koji piše: “Potrebno je da autonomija osobe bude ugrožena (ono što ja smatram različitim pojmom u poređenju sa slobodom) da bi se moglo reći da je tretirana na paternalistički način. Mora da postoji uzurpacija procesa donošenja odluke koja, ili sprečava ljude da učine ono što su naumili, ili utiče na način kojim oni dolaze do svoje odluke”. (prevod: B.R.) Dworkin G., *The Theory and Practice of Autonomy*, Cambridge 1988, str. 123.

24 Marković M., Paternalizam i kritika: Odgovor Aleksandru Prnjatu, *Filozofija i društvo* br. 20, Beograd 2009, str. 281.

25 Prnjat A., O jezičko-ekspresivnom paternalizmu: replika Mihailu Markoviću, *Filozofija i društvo* 3, Beograd 2009, str. 248.

spor između istočnih i zapadnih henologa me više ne zanima. Basta! U Borči nema vode!²⁶ Ovde je implicirano da nema mesta filozofskim razmatranjima u uslovima oskudice i egzistencijalnih problema (podsećanje na Sokrata: filozofija nastaje u uslovima dokolice). Na sličan način jedna od okosnica te polemike je bila nepovoljna ekonomska situacija u zemlji i pitanje investiranja u štampu *Istorije Filozofije* u tom trenutku (ovde posmatram ovaj slučaj na čisto ideološkoj ravni, na stranu interne netrpeljivosti, činjenica da je Žunjić pisao recenziju za Koplstonovo delo itd). S druge strane, moglo bi se reći da polemika Marković-Prnjat koja je započeta 2000. godine, posredno reaguje na pomenuto manifestno i pojačano ritualizovano pravoslavlje, rastući nacionalizam u zemlji posle NATO bombardovanja i otepljenja bivših jugoslovenskih republika, nestabilnu političku situaciju u zemlji, i restrukturiranje javne slike srpskog identiteta (prvenstveno u medijima). Čak i uz površan uvid u arhivske primerke dnevne štampe iz sredine devedesetih i s početka dvehiljaditih, može se prepoznati obilje primera jezičkoekspresivnog paternalizma, uz paranoidne naslove bez referenta u petparačkoj štampi (“Truju nas lekovima!”), psihološka getoizacija kao jedna od posledica sankcija, i projekcija omraženog Drugog²⁷ (ili si s nama, ili protiv nas) itd.

S druge strane, ove polemike jasno pokazuju izvesno *raspoloženje* u srpskim filozofskim krugovima, interne odnose, ali ukazuju i na autorefleksivnu poziciju srpske kulture u odnosu na neke šire kategorije.

LITERATURA:

Belančić M., Šta je postmoderna?, *Polemologike*, Beograd 2008, str. 119.

Bubner R., *Geschichte der Philosophie in Text und Darstellung*, Stuttgart 1978-1994.

Daković N., U Borči nema vode, *Theoria* br. 2, Beograd 1996.

Daković N., Grešim, dakle, jesam, *Naša Borba*, Beograd 4. januar 1996.

Daković N., Damaskinov luk u srpskoj filozofiji, *Naša Borba*, Beograd 8. februar 1996.

Dworkin G., *The Theory and Practice of Autonomy*, Cambridge 1988.

Hügli A. i Lübcke P., *Philosophie im 20. Jahrhundert 1*, Hamburg 1994.

²⁶ Daković N., U Borči nema vode, *Theoria* br. 2, Beograd 1996.

²⁷ Ovaj problem pominje i Marković u intervjuu sa Milenkovićem: Milenković P., Filozofija kao način života (Razgovor sa Mihailom Markovićem), *Teme* 3, Niš 2002, str. 458.

Hügli A. i Lübcke P., *Philosophie im 20. Jahrhundert II, Wissenschaftstheorie und Analytische Philosophie*, Hamburg 1993.

Marković M., *Sloboda i praksa*, Beograd 1997.

Marković M., Paternalizam i kritika: Odgovor Aleksandru Prnjatu, *Filozofija i društvo* br. 20, Beograd 2009.

Milenković P., Filozofija kao način života (Razgovor sa Mihailom Markovićem), *Teme* 3, Niš 2002.

Prnjat A., Zapis o crkvi, *Književnost* br. 7-8-9, Beograd 2000.

Prnjat A., Crkva i paternalizam: odgovor Mihailu Markoviću, *Filozofija i društvo* br. 19, Beograd 2008.

Prnjat A., O jezičko-ekspresivnom paternalizmu: replika Mihailu Markoviću, *Filozofija i društvo* br.3, Beograd 2009.

Žunjić S., Balkanska lakoća "postmodernog" švindlovanja, *Theoria* br.1, Beograd 1996.

Žunjić S., Borčanski pogled na filozofiju, *Theoria* br. 3, Beograd 1996.

Žunjić S., Postmoderni klistir ili zašto tekst-o-pišac mora toliko mnogo da gest-i-kulira?, *Službe Mnemosini*, Beograd 2007.

Žunjić S., Zašto tlačim naše postmoderniste?, *Službe Mnemosini*, Beograd 2007.

Bojana Romić

Singidunum University, Faculty of Media and Communications, Belgrade

POLEMICS IN SERBIAN PHILOSOPHY 1990-2010

Abstract

This paper analyzes several significant polemics in Serbian philosophy, published in philosophical journals and daily papers during past two decades. These are polemics between Milorad Belančić and Slobodan Žunjić, Nenad Daković and Slobodan Žunjić, and Mihailo Marković and Aleksandar Prnjat, respectively. In the first polemic, the two authors discuss the ontological status of several philosophical terms; in the second one, authors negotiate the importance of translating and publishing F. Copleston's *A History of Philosophy*, whilst in the third polemic, the two philosophers discuss the problem of paternalism, suggesting redefinition of some aspects of this problem.

Key words: *Serbian philosophy, polemic, postmodernism, paternalism*